

Řecko v padesátých letech

Doba kachektické demokracie

Dopady občanské války

Její následky zmítaly Řeckem až do osmdesátých let a její výklad dodnes vzbuzuje emoce nejen mezi laiky, ale i mezi historiky.

Podle pravicové historiografie: „válka s bandity“ nebo s „bulharo-komunisty“ druhým pokusem KS Řecka o získání moci v zemi s výraznou podporou Sovětského svazu

Levicová historiografie: „boj proti monarcho-fašistům a angloamerickým okupantům“ měl být odpovědí na „bílý teror“, který rozpoutala pravice na úkor stoupců levice.

Poslední kolo občanské války doslova bratrovražedné: Počet obětí obou táborů na bitevním poli přesáhl 50.000

Počet obětí tzv. „vedlejších efektů“ (popravy, politické vraždy, úmrtí v důsledku mučení atd.) se blíží ke 150.000. Válka hluboce rozdělila společnost a poznamenala nenávratně každé město a každou obec. Řekové se rozdělili na „zrádce“ a na „národně smýšlející“.

Polarizace řecké společnosti

- Z politického hlediska OV typickým příkladem extrémní polarizace společnosti.
- Prakticky odstraněn „střední prostor“, v podmínkách vzájemné nevraživosti ztratila na celá desetiletí smysl každá snaha o kompromis a vytratil se cit pro umírněnost. Zavládla podjatost a nedůvěra.
- Tisíce stoupců levice byly uvězněny až do poloviny 60. let v koncentračních táborech nebo deportovány na nejpustší ostrovy Řecka.
- Pojem „pokrok“ ztotožnil s levicí, pojem „zpátečnictví“ s pravicí.
- OV kromě jiného poznamenala Řecko též demograficky a urbanisticky. Stovky vesnic v horském vnitrozemí Řecka zpustošeny a skoro milion jejich obyvatel byl vládním vojskem donucen usadit se na periferii měst, aby byli lépe kontrolovatelní. Ti, co zbyli na venkově, utekli do měst ve snaze získat práci a politickou anonymitu.
- Statisíce Řeků odešlo na Západ, většina z nich – cca půl milionu – zúčastnila výstavby poraženého Německa, zatímco jejich vlastní domov, byť vítězný, ležel stále v troskách.
- Obnova Řecka se zpozdila o tři desetiletí.
- Politická emigrace cca 80 tisíc Řeků do tehdejších lidově-demokratických států a do Sovětského svazu.

Řecko po OV: pod diktátem generálů a diktátorů

- Řecko v r. 1952 vstupuje do NATO a představuje strategického spojence západu.
- Politicky zůstává „limitovanou demokracií“ pod vedením autoritářských režimů, které mají podporu USA a západu.
- Významnou roli hraje tajná policie KYP a bezpečnostní složky.
- Společnost hluboce rozdělená na „národně smýšlející“ a na tzv. „zrádce“.
- 1967 – 1974 nastolení vojenské diktatury.

„Kachetická“ republika - Parakratos

- Přestože Řecko považováno za pevnou součást západní sféry vlivu a fungovalo pod rouškou dodržování ústavní zákonnosti, ve skutečnosti praktiky athénskému režimu se nelišily od režimní každodennosti diktátorského Portugalska či Španělska nebo dokonce od policejních praktik v Bulharsku či v Rumunsku.
- Stav tzv. **ústavního dualismu**, přičemž pod povrchem demokratických pravidel a pluralismu paralelně působil tzv. parakratos, který pod záminkou permanentního ohrožení země od komunistického nebezpečí, uplatnil ve všech sférách veřejného života extrémně represivní, ultrapravicový kurz.
- „Antikomunistický stát“ založený na jakémsi druhu politického apartheidu, který zvýhodňoval tzv. „národně smýšlející“ občany .
- příznivce režimu a tvrdě potrestal a vylučoval z veřejné sféry nejen komunisty a jejich sympatizanty, ale i každého občana, který neposkytoval dostatečné záruky o své loajalitě k režimu.

Policejní stát

- Parastátní praktiky v platnosti až do r. 1974 a byly odstraněny teprve po pádu diktatury černých plukovníků.
- Desetitisíce komunistů a jejich sympatizantů nadále uvězněny nebo deportovány.
- Hlavním garantem bezpečnosti režimu před komunistickou hrozbou se stala Ústřední informační služba – KYP s rozvrstvenou sítí asi 60 tisíc informátorů.
- Hlavní ideologií režimu se stal ultrapravicový koncept „řecko-křesťanské civilizace“
- stěžejní pilíře režimu: vlast, náboženství a rodina, které měly zajišťovat **klid, pořádek a bezpečí**.
- Za aktivní spoluúčasti řecké ortodoxní církve ve veřejném životě zavládla **kombinace vyhroceného antikomunismu, militantního nacionalismu, náboženského fundamentalismu a kulturního konzervativismu**.

Vztah podřízenosti k USA

- Hlavním regulátorem řeckého politického života po celé toto období velvyslanectví Spojených států v Athénách.
- Američané kontrolovali tajné služby, vojsko a ostatní represivní složky, měli své lidi i ve všech klíčových organizacích veřejného života.
- V praxi se to projevovalo naprostou podřízeností řecké politické reprezentace americkým zájmům.
- Řecko se rok po skončení občanské války „ochotně“ zúčastnilo **války v Koreji** po boku amerických spojenců. Celkem v korejské válce bojovalo přes 10 tisíc řeckých vojáků, přičemž 700 z nich přišlo o život nebo vážně se zranilo.
- V únoru r. 1952 Řecko a Turecko vstoupily do NATO a rok později tyto dvě země, na popud americké diplomacie, podepsaly s Titovou Jugoslávií smlouvy, které směřovaly k omezení sovětského vlivu na Balkáně.
- V říjnu r. 1953 Spojené státy získaly souhlas Athén k umístění několika desítek vojenských základen a od r. 1959 i souhlas k umístění jaderných zbraní v Řecku.
- v období 1950–1969 asi 13 tisíc řeckých důstojníků vystudovalo na různých amerických vojenských školách

Parlamentní volby v r. 1950

- Představitelé vojenských, represivních i civilních složek krajní pravice - nepřevzali politickou moc de iure, ponechali u vlády koalici liberálů a „lidovců“ a nepřekazili ustavení nové politické reprezentace.
- 5. března 1950 volby podle systému poměrného zastoupení, a to v podmínkách relativně regulérní.
- KS Řecka zakázána, jejíž příslušníci, pokud nebyli připraveni o volební právo, hlasovali ve prospěch *Demokratického tábora* (Dimokratiki parataxis), seskupení levice, které získalo 9,7 % hlasů a 18 míst.
- Nejsilnější stranou zůstala nadále pravicová Lidová strana, která obdržela pouze 18,8 % hlasů a 62 křesel.
- Největší počet voličů (44,3 %) ve prospěch politického středu, který si v parlamentu zajistil nadpoloviční většinu 136 míst (54 %).
- Rozhodující zásluhu měla **koncepte národního smíření a demokratizace** domácích politických poměrů, se kterou centristické strany vystupovaly. Středový tábor byl roztržštěn do několika samostatných politických subjektů, v jejichž čele stál generál Nikolaos Plastiras

Střed dvou extrémů

- Liberální politické síly nebyly schopny účinně odolávat soustředěnému tlaku královského dvora a armádních i policejních představitelů.
- Nejednota a nerozhodnost liberálů, ale i řada dalších faktorů plus psychóza akutního ohrožení státu recidivou komunistického puče.
- K jejímu dlouhodobému udržování přispívala nejen extremistická pravice militantní antikomunistickou propagandou a politikou (každý komunista byl automaticky považován za sovětského agenta a jako takový souzen za protistátní činnost)...
- Paradoxně i sama KS Řecka svým vlastním postupem. Její vedení, které přeneslo těžiště působení do zemí sovětského bloku, zejména do Rumunska, kde měly své sídlo ústřední stranické orgány i zvláštní rozhlasová stanice, dávalo otevřeně najevo, že bude i v emigraci pokračovat v ozbrojeném boji proti „monarchofašistům“
- Zřízení hybridního Lidově-demokratického Řecka se sídlem v Bukurešti

Případ Nikos Belojannis – Nikos Plumbidis

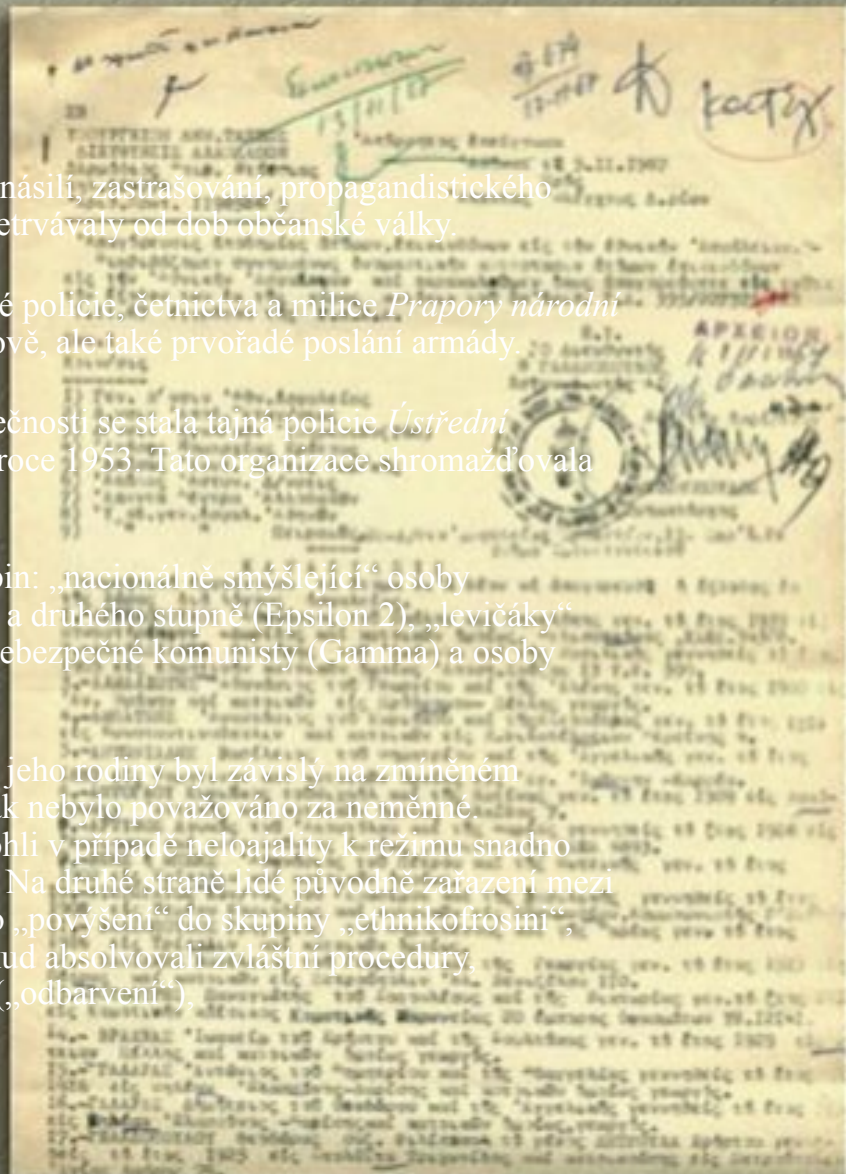
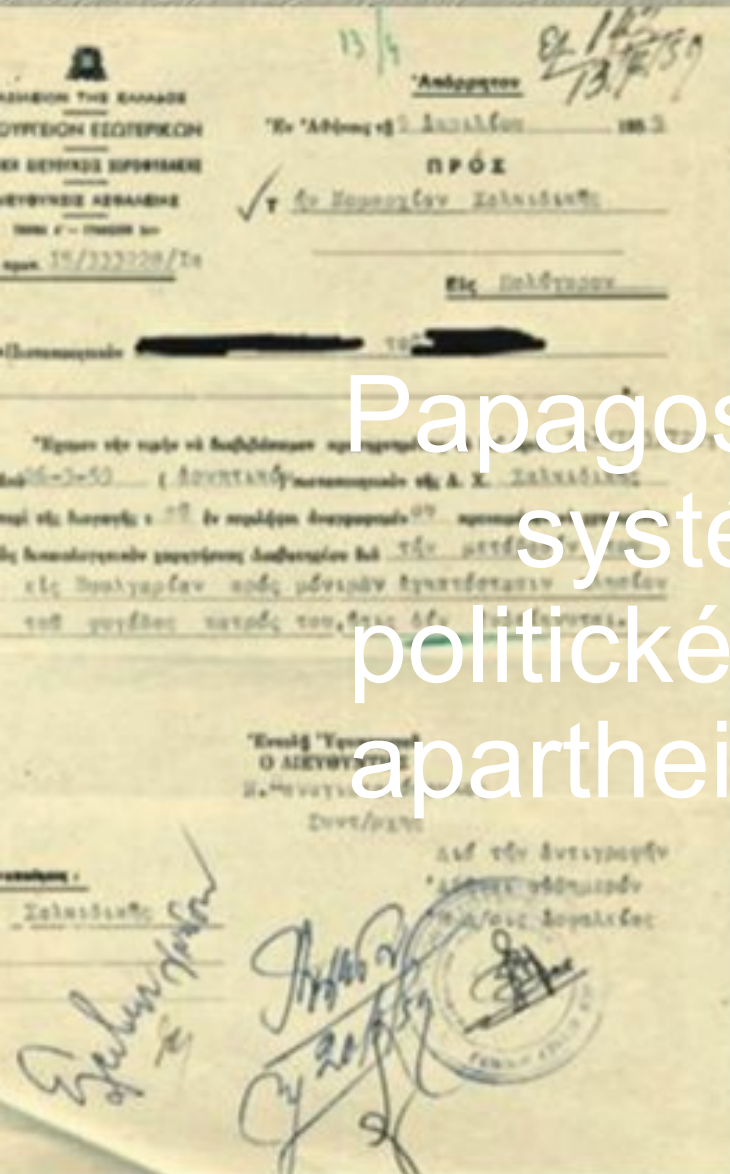
- Oba v čele ilegálního aparátu KKE v Athénách
- Nejdříve byl dopaden Belojannis v prosinci 1950 a po soudním procesu popraven s dalšími třemi spolupracovníky 30.3.1952
- Na záchranu prvního Belojannise zorganizovala exilová KS Řecka za podpory komunistických stran zemí sovětského bloku i Západu rozsáhlou podpůrnou kampaň, která se setkala s velkou odezvou ve světě (např. Pablo Picasso zvěčnil Belojannise jako „muže s karafiátem“),
- V r. 1952 zatčen i Plumbidis - jeho osobní tragédii umocnila KKE smyšleným obviněním, pramenícím ze stalinistické podezřívavosti, že tento ilegální pracovník stranu „zradil“ a nebyl svými „monarchofašistickými chlebovárci“ popraven

Maršál Papagos: premiérem na přání USA

- Americký velvyslanec John Peurifoy otevřeně označil zavedení většinového volebního systému za podmínku dalšího pokračování americké finanční a ekonomické pomoci Řecku.
- v listopadu 1952 uskutečnily nové volby, a to podle scénáře prosazovaného Papagosem. Jejich jednoznačným vítězem se podle očekávání stalo jeho Řecké sjednocení, které získalo 49,2 % všech odevzdaných hlasů a 82 %, tj. 247 míst v třísetčlenném parlamentu.
- O nevelký zbytek mandátů se rozdělil Svaz stran (Enosis kommaton), volební blok větší části liberálů.
- „Kryptokomunistická“ EDA, vedená Ioannisem Pasalidisem (pontským Řekem, který byl v roce 1918 menševickým poslancem v parlamentu Gruzínské republiky a za druhé světové války členem ÚV EAM), obdržela sice 9,6 % hlasů, zůstala však v důsledku většinového volebního systému bez parlamentního zastoupení

Papagos a systém politického apartheidu

• Papagosův režim využíval metod násilí, zastrašování, propagandistického ovlivňování i diskriminace, které přetrvávaly od dob občanské války.

Zajišťování bezpečnosti, angažované policie, četnictva a milice *Prapory národní bezpečnosti* TEA, působící na venkově, ale také prvořadě posláni armády.

Koordinátorem na poli vnitřní bezpečnosti se stala tajná policie *Ústřední informační služba* KYP, založená v roce 1953. Tato organizace shromažďovala informace o všech občanech.

Řekové rozčlenění do několika skupin: „nacionálně smýšlející“ osoby (ethnikofrosini) prvního (Epsilon 1) a druhého stupně (Epsilon 2), „levičáky“ (Alfa), „kryptokomunisty“ (Beta), nebezpečné komunisty (Gamma) a osoby dosud nezařazené (Chi-X).

Stát každého občana a příslušníků jeho rodiny byl závislý na zmíněném bezpečnostním hodnocení, které však nebylo považováno za neměnné.

„Nacionálně uvědomělí“ občané mohli v případě nelojality k režimu snadno přijít o své privilegované postavení. Na druhé straně lidé původně zařazení mezi nespolehlivé mohli dosáhnout svého „povýšení“ do skupiny „ethnikofrosini“, ale pouze druhého stupně (E 2), pokud absolvovali zvláštní procedury, označované jako *apochromatismos* („odbarvení“).

Alexandros Papagos a řecká ekonomika v 50. letech

- v poválečném období Řecko a jeho společnost závislé na ekonomické pomoci, včetně potravinové. Na začátku 50. let ekonomické ukazatele nedosahovaly předválečné úrovně.
- Ekonomika nastartována prakticky od nuly, proto vykazovala rychlý vzestup = mýtus o „povalečný řecký zázrak“.
- V r. 1951 pracovalo 59,5% ekonomicky aktivního obyvatelstvo v primárním sektoru, který přispíval jen 28% k celkové tvorbě HDP.
- Řecko - jednou z nejchudších evropských zemí = HDP na obyvatele v r. 1950 pouze 143 dolarů. O deset let později se trojnásobil (429 dolarů na obyvatele), v celkovém umístění země ve srovnání s ostatními se nic nezměnilo.
- r. 1953 50% devalvace drachmy ve vztahu k amer. dolaru
- Tahounem ekonomiky se vedle lodní dopravy stal turistický průmysl a především **stavebnictví**, zejména bytová výstavba v Athénách a dalších městech, která absorbovala asi polovinu všech soukromých kapitálových investic

Kontroverzní ekonomický vývoj – sociální dopady

Zvyšování obecné životní úrovně X výrazné prohloubení dosavadních sociálních rozdílů.

Z hospodářského vzestupu země nejvíce těžil státní aparát (civilní i vojenský), loďaři a podnikatelé působící v nevýrobních odvětvích ekonomiky.

Složky středních vrstev, většinou zprostředkovatelského charakteru, představovaly nejpevnější sociální oporu pravicového autoritativního režimu.

Negativní aspekty dopadaly nejvíce na sociálně slabší vrstvy měst a venkova. Vývoj dělnických mezd se výrazně opožďoval za růstem HDP a produktivity práce a teprve v r. 1956 dosáhl reálné hodnoty předválečného stavu.

Daňová soustava, v níž převažovaly z více než 3/4 nepřímé daně, jež navíc stále rostly, a přímé daně měly regresivní charakter. Nejobtížnější byla situace chudých venkovanů, zejména ve vzdálených a neúrodných oblastech, jimž jejich nevelká rodinná hospodářství (průměr činil v roce 1952 3,2 ha) nezajišťovala dostatek prostředků k obživě a k důstojnému životu.

Demografické dopady

- Vesničané přicházející do měst, především do Athén a Soluně, vystaveni existenčním těžkostem, souvisejícím zejména s nedostatkem pracovních příležitostí v tamních průmyslových podnicích, které si do značné míry zachovávaly rodinný a řemeslný charakter.
- Většina přistěhovalců do měst se věnovala nevýrobním aktivitám nebo rozmnožovala řady nezaměstnaných. Počet obyvatel bez práce se právě v letech 1952-1955 dramaticky zvýšil z 54 na 121 tisíc osob.
- Jediným východiskem se stal pro mnohé Řeky (z 80 % venkovany) odchod do ciziny.
- Vlna ekonomicky motivovaného vystěhovalectví: v letech 1955-1959 odešlo ze země 238 909 osob a v průběhu 60. let vyvrcholila.
- Podíl emigrantů ve struktuře ekonomicky aktivního obyvatelstva činil v letech 1955-1971 celkem 13,6 %.
- Zatímco v polovině 50. let největší počet vystěhovalců odcházel do zámoří (USA, Jižní Amerika, Austrálie), staly se od r. 1958 hlavním cílem řecké emigrace západoevropské státy, především SR Německo.

Částečné uvolnění a kyperská otázka

r. 1953: Částečné uvolnění mezinárodního napětí po smrti Stalina a po uzavření příměří v Koreji

Postupná normalizace vztahů s komunistickými zeměmi, zejména s Bulharskem (nikoliv však k Albánii)

zlepšení styků mezi Řeckem a zeměmi sovětského bloku X nadále vzájemná ideologická nedůvěra pravicového domácího režimu i výhrady Athén k přítomnosti a podpoře řecké komunistické emigrace ve státech sovětského bloku.

Papagosova vláda pro národněosvobozenecké snažení kyperských Řeků, kteří tehdy činili asi 80 % kyperské populace, v jejich narůstajícím konfliktu s britskou koloniální správou.

Důraznější prosazování požadavku na enosis (sjednocení s Řeckem) ze strany řecko-kyperského obyvatelstva.

Řídící úlohu v tomto snažení hrála tamní ortodoxní církev: z její iniciativy se v lednu 1950 na ostrově plebiscit

96 % tamních Řeků vyslovilo pro enosis. Kyperští Turci, kteří tvořili 18 % kyperského obyvatelstva, se hlasování nezúčastnili.

Do čela kyperské ortodoxní církve v r. 1950 zvolen jako nový kyperský arcibiskup Makarios III. (vlastním jménem Michail Muskos), nadšený propagátor myšlenky enosis.

Napětí mezi Řeckem a Tureckem

- Napětí na Kypru k prudkému zhoršení řecko-tureckého poměru v r. 1955.
- Výbuch nálože v zahradě tureckého konzulátu v Soluni, se stal impulsem k zahájení protiřeckých násilností v Istanbulu. Z 80 tamních řecko-ortodoxních chrámů zůstalo jen devět nedotčených a 29 bylo zcela zdemolováno. Vyplenění obchodů a domů patřících příslušníkům istanbulské řecké komunity.
- v pozadí těchto činů tehdejší krajně pravicový turecký ministerský předseda Adnan Menderes.
- po normalizaci mezistátních jugoslávsko-sovětských vztahů v polovině 50. let, přestal třístranný Balkánský pakt prakticky fungovat
- vyostření turecko-řeckého poměru bylo i oslabení soudržnosti JV křídla NATO. Nejen široká veřejnost, ale i domácí politická reprezentace si stěžovaly, že USA zaujaly jednoznačně proturecké postoje.
- Antiamerické nálady. Řecká levice se snažila této atmosféry využít ve svůj prospěch.
- V době citelného narušení dosavadních zahraničněpolitických vazeb utrpěl autoritářský pravicový režim další citelnou ztrátu. Dne 4. října 1955 zemřel jeho dosavadní vůdce Alexandros Papagos.

